

13-9-96 96/68

BINNENLANDSE ZAKEN
INKOMEN
13 SEP. 1996
Afdeling: **C2WI**
Agenda: **CWI 96/1004**
RAPPEL NA **9610**

200

KIESRAAD

Aan
de Staatssecretaris van
Binnenlandse Zaken
mr. J. Kohnstamm
Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

zie C VII 0/8

Bijlagen	Uw kenmerk	Ons kenmerk	Datum
Inlichtingen bij	CW96/762	KR96/56	13 september 1996
E.B. Pronk		Doorkiesnummer	
Onderwerp		070-3026266	

Adviesaanvraag inzake gebruik van vervolgkolommen

Geachte heer Kohnstamm,

1. Inleiding

Bij brief van 16 juli 1996, nr. CW96/762, gaf u gevolg aan het verzoek van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken uit de Tweede Kamer om de zienswijze van de Kiesraad te vernemen over een door het bedrijf Nedap/Groenendaal Bureau voor verkiezingen onder de aandacht van de vaste commissie gebrachte kwestie inzake het gebruik van vervolgkolommen op stembiljetten en stemmachines. Nedap/Groenendaal is van mening dat dit gebruik van invloed is op het stemgedrag van de kiezer en wel in die zin dat bij de laatste Tweede-Kamerverkiezing tienduizenden stemmen terecht gekomen zouden zijn bij een andere partij dan door de kiezers was bedoeld. U legde de Kiesraad de vraag voor of het, gezien de consequenties van het gebruik van vervolgkolommen op het stemgedrag, noodzakelijk of wenselijk is de regeling van het gebruik van vervolgkolommen aan te passen en, zo ja, in welke zin.

De Kiesraad heeft de kwestie mede aan de hand van de door Nedap/Groenendaal overgelegde documentatie zorgvuldig onderzocht. Zou immers de door Nedap/Groenendaal geuite veronderstelling juist of aannemelijk zijn, dan zou er aan de bestaande stemtechnieken een niet te veronachtzamen gebrek kleven. Ook van de door u overgelegde voorafgaande briefwisseling met Nedap/Groenendaal heeft de Kiesraad met belangstelling kennis genomen.

2. Geldende regeling inzake vervolgkolommen en voorgeschiedenis daarvan

2.1. De mogelijkheid om met vervolgkolommen te werken dateert van 1965, toen de stemmachine in de Kieswet werd geïntroduceerd. Op het stempaneel van de eerste stemmachine konden maximaal 30 kandidaten onder elkaar worden vermeld. Bij gemeenteraadsverkiezingen bestond echter in gemeenten boven 20.000 inwoners voor grotere partijen de mogelijkheid om lijsten met maximaal 40 kandidaten in te dienen. Daarom werd voor dat geval in het Kiesbesluit de bepaling opgenomen dat bij gebruik van een stemmachine de eenendertigste en volgende kandidaten konden worden vermeld "aan de voet van de volgende kolom, boven welke alsdan het aan de desbetreffende lijst

toegekende nummer en, in voorkomend geval, de naam of de aanduiding der politieke groepering worden geplaatst, alsmede het woord "(vervolg)". Een vervolgkolom begon dus altijd ten minste twintig plaatsen lager dan de eerste kolom van de betreffende partij. Dit om te voorkomen dat de kiezers de vervolgkolom voor een afzonderlijke lijst zouden aanzien.

2.2. In 1981 werd voor met meer dan 20 leden zitting hebbende partijen de mogelijkheid geopend om bij de verkiezingen van provinciale staten en gemeenteraden maximaal 80 kandidaten te stellen. Daardoor werden ook voor stembiljetten vervolgkolommen noodzakelijk. In het Kiesbesluit werd op het model voor het stembiljet het volgende opgenomen: "Indien op een lijst meer dan vijftig namen zijn geplaatst, mogen de namen van de kandidaten, die de eenenvijftigste en volgende plaatsen innemen, worden vermeld aan de voet van de volgende kolom" (en verder de in 2.1 vermelde tekst). Hiermee werd verzekerd dat een vervolgkolom ook op een stembiljet altijd minstens 20 plaatsen lager begon dan de kolommen die aanvangen met nummer 1 van de lijst.

Voor stemmachines had de mogelijkheid van 80 namen per lijst het gevolg dat voorzien werd in de opneming op het stempaneel van twee vervolgkolommen: een eerste vanaf de eenendertigste plaats en een tweede vanaf de zesenvijftigste plaats. Dit betekende dat vervolgkolommen op stemmachines voortaan al vijf plaatsen lager dan de eerste kolom van een lijst mochten beginnen.

2.3. In 1989 werd bij de herziene Kieswet de regeling van het aantal namen per lijst geuniformeerd. Voor alle verkiezingen mag nu op lijsten van met meer dan vijftien leden zitting hebbende partijen een aantal namen voorkomen dat ten hoogste tweemaal het aantal zetels bedraagt met een maximum van 80.

Bij de parlementaire behandeling van het voorstel bepleitte de PvdA-fractie, ten einde verwarring bij de kiezers te voorkomen, een zodanige regelgeving in het Kiesbesluit dat werd gegarandeerd dat bovenaan een vervolgkolom enige ruimte wordt vrijgelaten. De regering antwoordde hierop dat de op dit punt reeds bestaande voorzieningen gehandhaafd zouden worden. Voor stemmachines werd een aantal van vijf blanco posities ook voor de toekomst redelijk geacht. Daarbij werd opgemerkt dat een geringer aantal blanco posities aanpassing zou vergen van alle in gebruik zijnde stemmachines. (Hoewel niet opgemerkt gold hetzelfde uiteraard voor een groter aantal blanco posities.)

De regeling van de vervolgkolommen is sinds 1989 in nagenoeg dezelfde bewoordingen als bovenvermeld opgenomen in noot 4 bij model J 20 (stembiljet) en noot 2 bij model J 33-2 (stempaneel).

Voor de Tweede-Kamerverkiezingen gold de nieuwe regeling voor het eerst in 1994, zodat toen ook bij die verkiezingen het verschijnsel van vervolgkolommen actueel werd. Op de stembiljetten verschenen twee partijen met één vervolgkolom, op de stemmachines twee partijen met twee vervolgkolommen en één partij met één vervolgkolom.

3. De door Nedap/Groenendaal gepresenteerde cijfers

3.1. Nedap/Groenendaal veronderstelt dat een vrij groot aantal kiezers bij het uitbrengen van hun stem niet let op de boven de lijsten geplaatste aanduidingen, maar uitgaat van het nummer van de lijst en vervolgens die lijst op het stembiljet of stempaneel opzoekt door van links af de kolommen te tellen, zonder daarbij onderscheid te maken tussen kolommen met en zonder blanco posities bovenaan. Het gevolg daarvan zou bij de laatste Tweede-Kamerverkiezingen geweest zijn:

a. bij gebruik van stembiljetten:

nr. 51 van de CDA-lijst kreeg stemmen, bedoeld voor de PvdA-lijst;
 nr. 51 van de PvdA-lijst kreeg stemmen bedoeld voor de D66-lijst;
 b. bij gebruik van stemmachines:
 nr. 31 van de CDA-lijst kreeg stemmen bedoeld voor de PvdA-lijst;
 nr. 56 van de CDA-lijst kreeg stemmen bedoeld voor de VVD-lijst;
 nr. 31 van de PvdA-lijst kreeg stemmen bedoeld voor de Groen Links-lijst;
 nr. 56 van de PvdA-lijst kreeg stemmen bedoeld voor de SGP-lijst;
 nr. 31 van de VVD-lijst kreeg stemmen bedoeld voor de RPF-lijst.

3.2. Bij deze hypothese valt op te merken dat, als zij juist zou zijn, de gevolgen zich nog verder zouden uitstrekken. Het zou immers ook betekenen dat o.a. nr. 1 van de PvdA-lijst stemmen zou krijgen bedoeld voor de VVD of D66, nr. 1 van de VVD-lijst stemmen bedoeld voor D66 of het GPV, nr. 1 van de D66-lijst stemmen bedoeld voor de SGP of CD en nr. 1 van de Groen Links-lijst stemmen bedoeld voor het GPV. Omdat de "onbedoelde" stemmen in deze gevallen bij lijsttrekkers terecht komen, valt dit uit de behaalde aantallen stemmen niet af te leiden, maar dit doet - in de hypothese van Nedap/Groenendaal - aan het feit niet af.

3.3. De vraag is nu of de hypothese van Nedap/Groenendaal juist of op zijn minst aannemelijk is. Het bedrijf baseert zijn veronderstelling op de aantallen stemmen behaald door de hoogst geplaatste kandidaten in vervolgkolommen.

Op de stembiljetten zijn dat:

- Ramlal, nr. 51 van de CDA-lijst;
- De Jong, nr. 51 van de PvdA-lijst.

Op de stemmachine-panelen zijn dat:

- Mulder geb. van Dam, nr. 31 van de CDA-lijst;
- Timmerman geb. Buck, nr. 56 van de CDA-lijst;
- Lilipaly, nr. 31 van de PvdA-lijst;
- Van Hylckama Vlieg, nr. 56 van de PvdA-lijst.
- De Vries, nr. 31 van de VVD-lijst;

3.4. De door Nedap/Groenendaal overgelegde gegevens behelzen onder meer de door de genoemde kandidaten per gemeente behaalde aantallen stemmen. Aan de hand daarvan is berekend hoeveel stemmen zij hebben behaald in stembiljet-gemeenten en hoeveel in stemmachine-gemeenten. De vergelijking tussen beide getallen per kandidaat is interessant, omdat dezelfde kandidaat bij gebruik van stembiljetten wel bovenaan de vervolgkolom staat maar bij gebruik van stemmachines niet, en andersom.

Bij deze vergelijking dient bedacht te worden dat volgens de gegevens van Nedap/Groenendaal in 419 gemeenten met stembiljetten is gestemd en in 217 gemeenten met stemmachines. De verhouding tussen de in beide categorieën gemeenten in totaal uitgebrachte stemmen valt hiermee uiteraard niet samen. De door Nedap/Groenendaal vermelde totale aantallen voorkeurstemmen per kandidaat stemmen overeen met het proces-verbaal van de verkiezingsuitslag. In de bijlage bij deze brief zijn de hierboven vermelde zeven kandidaten met hun aantallen voorkeurstemmen opgenomen.

4. Uit de cijfers te trekken conclusies

4.1. Bestudering van de cijfers geeft aanleiding tot de volgende opmerkingen:

a. De op de kandidaten uitgebrachte aantallen stemmen variëren van 1852 tot 9142. Deze aantallen zijn niet excessief hoog, maar liggen wel allemaal hoger dan de stemtotalen van de meeste andere kandidaten op de betreffende lijsten.

- b. Vier van de kandidaten (Mulder-van Dam, Timmerman-Buck, van Hylckama Vlieg en De Vries) zijn vrouwen. Vrouwelijke kandidaten hebben vaak meer voorkeurstemmen dan mannelijke.
- c. Twee andere kandidaten (Ramlal en Lilipaly) zijn Nederlanders van allochtone herkomst. Hun voorkeurstemmen zullen voor een deel daaraan zijn toe te schrijven.
- d. Kandidaat De Jong heeft kennelijk een relatief grote achterban in de kieskring Amsterdam. Na aftrek van de daar behaalde stemmen is het door hem behaalde aantal stemmen niet opvallend hoog.
- e. Bij de eerste kandidaten van vervolgkolommen op stembiljetten blijken na eliminatie van de kieskringen waar de kandidaten kennelijk een sterke achterban hebben, de verschillen tussen gemeenten met stembiljetten en gemeenten met stemmachines niet significant.
- f. Bij de eerste kandidaten van vervolgkolommen op stemmachines zijn de verschillen tussen gemeenten met stembiljetten en gemeenten met stemmachines wel opvallend.

4.2. Uit het voorgaande valt de conclusie te trekken dat bij het stemmen met stembiljetten de eerste kandidaat van een vervolgkolom waarschijnlijk niet of nauwelijks meer stemmen krijgt dan hij op een andere plaats zou hebben gekregen. Het probleem spitst zich dus toe op het stemmen met stemmachines.

Het feit dat bij het gebruik van stemmachines de eerste plaats op een vervolgkolom extra stemmen oplevert, wil echter nog allerminst zeggen dat deze stemmen eigenlijk bedoeld zouden zijn voor andere partijen. De veronderstelling dat b.v. iemand die op de PvdA wil stemmen abusievelijk op mevrouw Mulder-van Dam van het CDA stemt is niet de meest aannemelijke. Zo'n kiezer is dan enerzijds zo oplettend dat hij het lijstnummer kent maar anderzijds zo onachtzaam dat hij er geen acht op slaat dat boven de lijst lijstnummer 1 staat in plaats van 2 en Christen Democratisch Appel in plaats van Partij van de Arbeid, en dat de gekozen kandidaat niet Kok heet maar Mulder geb. van Dam.

Onmogelijk is een dergelijke handelwijze niet, maar andere verklaringen voor de extra stemmen lijken toch evenzeer mogelijk, zo niet realistischer, zoals:

- de kiezer zoekt bij de opschriften van de kolommen naar de partij van zijn keuze en brengt op de eerste kandidaat onder dat opschrift zijn stem uit, zonder zich te realiseren dat hij niet met de eerste kolom van de lijst maar met een vervolgkolom van doen heeft.
- de kiezer wil niet op de lijsttrekker stemmen, maar heeft geen bepaalde voorkeur en stemt dus op de bovenste kandidaat van de vervolgkolom;
- de kiezer wil op een vrouw stemmen en de eerste kandidaat van de vervolgkolom valt als zodanig het eerste op;

Ook is niet uitgesloten dat een aantal, met name oudere, kiezers nog steeds enige moeite heeft met de stemmachine. De kiezer in een stemhokje kan het stembiljet naar zich toe halen of naar links of rechts verschuiven om de beoogde lijst en kandidaat beter in het vizier te krijgen. Bij een stempaneel kan dat niet en het totale beeld van alle kandidaten wordt daardoor onoverzichtelijker. Dat kan ertoe leiden dat de kiezer uiteindelijk in de verkeerde kolom stemt. De vergissing wordt dan echter niet veroorzaakt door het bestaan van vervolgkolommen maar door het stempaneel als zodanig.

5. Onderzoek wenselijk?

5.1. De Kiesraad meent op grond van het voorgaande de volgende conclusies te kunnen trekken:

- a. Het is aannemelijk dat bij gebruik van het bestaande type stemmachine kandidaten die de bovenste plaats van een vervolgkolom innemen, door die omstandigheid extra stemmen krijgen.
- b. Bij gebruik van stembiljetten is dit verschijnsel uit de beschikbare gegevens niet af te leiden.
- c. Er is geen reden om aan te nemen dat de extra stemmen vooral zijn uitgebracht op andere partijen dan door de betreffende kiezers werd beoogd. Het is denkbaar om bij een volgende verkiezing naar het optreden van dit effect en de preciese redenen daarvan een nader onderzoek in te stellen. De Kiesraad ziet daartoe echter vooralsnog geen aanleiding. In de eerste plaats omdat het naar het oordeel van de Kiesraad, uitzonderingen daargelaten, niet gaat om stemmen die aan andere partijen ten goede zijn gekomen dan de kiezer wilde. In de tweede plaats omdat het, gegeven het stemgeheim, zeer de vraag is of een dergelijk onderzoek is uit te voeren op een wijze die eenvoudig is en tegelijk de beoogde opheldering verschaft. De Kiesraad acht een onderzoek ook niet onmisbaar om de vraag te kunnen beantwoorden of er mogelijkheden zijn het verschijnsel van extra stemmen voor eerste kandidaten op vervolgkolommen terug te dringen. In het navolgende zullen daarvoor enkele aanbevelingen worden gedaan.

5.2. In de brief van Nedap/Groenendaal aan de vaste commissie wordt nog verwezen naar een brief die de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken voorafgaand aan de Tweede-Kamerverkiezing van 1994 aan de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken zond. De NVVB wees op het risico dat door de onoverzichtelijkheid op stembiljet en stemmachine een groot aantal stemmen op de verkeerde partij zou worden uitgebracht en gaf in overweging een onderzoek als hierboven bedoeld uit te voeren. Aan dit verzoek is ook toen geen gevolg gegeven.

De hoofdinhoud van deze brief betrof overigens een pleidooi om de mogelijkheden van gefaseerd stemmen nader te onderzoeken. Dit onderzoek is er vervolgens ook gekomen.

6. Mogelijke aanbevelingen

6.1. Er zijn verschillende maatregelen denkbaar waardoor het verschijnsel van extra stemmen voor eerste kandidaten op vervolgkolommen wordt geëlimineerd of teruggedrongen. Sommige daarvan acht de Kiesraad aanbevelenswaardig, andere juist niet. In het navolgende worden enkele denkbare maatregelen van beider aard besproken.

6.2. Elektronisch gefaseerd stemmen

Eén van de voordelen van elektronisch gefaseerd stemmen is dat de kiezer niet meer met een onoverzichtelijke hoeveelheid kandidaten op de stemmachine wordt geconfronteerd. De Kiesraad heeft zich mede om deze reden in zijn advies van 22 november 1995 voor het mogelijk maken van deze vorm van elektronisch stemmen uitgesproken. Met voldoening heeft de Raad kennis genomen van uw brief van 20 maart 1996 aan de Tweede Kamer waaruit blijkt dat u dit advies van de Kiesraad wilt volgen. De Raad wil in dit verband opnieuw op deze mogelijkheid wijzen. Overigens is de Kiesraad zich bewust dat bij invoering van deze mogelijkheid ook de stemmachines van het bestaande type nog in gebruik zullen blijven.

6.3. Het aantal kandidaten per lijst weer beperken tot 30 of minder.

In zijn advies over herziening van het kiesstelsel deed de Kiesraad de suggestie om een eventuele behoefte aan regionalisering van de kandidaatstelling te realiseren door voor de Tweede-Kamerverkiezingen het aantal kandidaten per lijst op maximaal 10 te stellen. Uiteraard zou daarmee ook het probleem van de vervolgkolommen opgelost zijn. Als

maatregel uitsluitend om het probleem van de onoverzichtelijkheid op te lossen is de terugkeer naar 30 of minder kandidaten per lijst echter, hoezeer ook effectief, geen adequaat voorstel. De uitbreiding naar maximaal 80 kandidaten per lijst en de daarmee verband houdende centrale kandidaatstelling zijn in 1989 op verzoek van de Tweede Kamer bewust ingevoerd. Deze keuze dient dus, zolang niet tot wijziging van het kiesstelsel wordt besloten, uitgangspunt te blijven.

De door Nedap/Groenendaal geopperde variant om de politieke partijen vrijwillig ertoe te brengen zich weer te beperken tot 30 kandidaten per lijst, zou betekenen dat van overheidswege op de politieke partijen aandrang wordt uitgeoefend om van een uitdrukkelijk in de Kieswet geopende mogelijkheid geen gebruik te maken. Dit acht de Kiesraad niet reëel. Een beperking op basis van vrijwilligheid zou bovendien geen garantie bieden dat alle partijen zich daaraan houden.

6.4. Het afschaffen van vervolgkolommen.

Het plaatsen van 80 kandidaten onder elkaar zou bij stembiljetten nog denkbaar zijn. Het stembiljet wordt dan 1/3 langer, maar tegelijk ook minder breed. Ook dit formaat is echter tamelijk onhandelbaar. Voor stemmachines is deze optie echter praktisch uitgesloten, omdat het bovenste gedeelte van het stempaneel dan voor de kiezer nog minder te overzien is.

6.5. Het vergroten van het aantal blanco-posities bovenaan vervolgkolommen bij stemmachines.

Het is aannemelijk dat het probleem zich bij lager beginnende vervolgkolommen minder zal voordoen. Een terugkeer naar de situatie dat ook voor stemmachines de norm geldt van ten minste twintig blanco-posities, zou dus waarschijnlijk een gunstig effect hebben. Ook dit stuit echter op overwegende praktische bezwaren. Bij een maximale kolomlengte van dertig namen zouden dan voor lijsten met tachtig namen vijf vervolgkolommen nodig zijn.

6.6. Steunkleuren op stembiljetten en stempanelen

De Kiesraad is van mening dat de overzichtelijkheid van het stembiljet en het stempaneel door het gebruik van kleuren bevorderd kan worden. Door de kandidatenlijsten op het stembiljet en het stempaneel een gekleurde ondergrond te geven kan bereikt worden dat een kandidatenlijst die uit verschillende kolommen bestaat, door de kiezers gemakkelijker als een geheel wordt onderkend. Het verdient daarbij aanbeveling om te volstaan met twee kleuren die om de andere lijst gebruikt worden. Bij de keuze van de kleuren zal erop gelet moeten worden dat de leesbaarheid van de namen van de kandidaten niet nadelig wordt beïnvloed. Mede om die reden dienen de toe te passen kleuren in het Kiesbesluit te worden vastgelegd.

Indien de toepassing van kleuren technische of andere problemen zou opleveren, kan als alternatief gedacht worden aan het omlijnen van kandidatenlijsten.

6.7. Andere regeling voor het opschrift boven vervolgkolommen.

Bij een vervolgkolom staat bovenaan het stembiljet of het stempaneel een opschrift dat gelijklopend is aan het opschrift boven de eerste kolom van de betreffende lijst, met toevoeging van het woord "(vervolg)". Na een aantal blanco-posities volgen dan de namen van de kandidaten. Het komt de Kiesraad voor dat het voor de kiezers minder verwarrend zou zijn indien de aanduiding "(vervolg)" direct boven de eerste naam in de vervolgkolom zou worden geplaatst. Een dergelijke maatregel, die ook voor stemmachines eenvoudig is te realiseren, zou ertoe kunnen bijdragen dat vervolgkolommen beter als zodanig worden herkend.

6.8. Nummering van de kandidaten op stembiljetten en stemmachines.

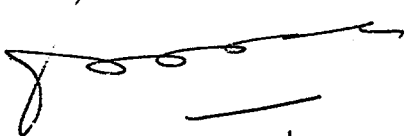
Ook door voor te schrijven dat de kandidaten per lijst op het stembiljet en het stempaneel vanaf nummer 1 genummerd worden, zou duidelijker worden dat een kolom een vervolgkolom is. Nummering van kandidaten heeft bovendien het algemene voordeel dat kiezers die een voorkeurstem willen uitbrengen en het nummer van hun voorkeurkandidaat op de gepubliceerde lijsten al hebben opgezocht, die kandidaat bij het stemmen sneller kunnen vinden. Nummering kan ook goede diensten bewijzen bij de vaststelling van de uitslag in het stembureau. Een bezwaar is echter dat de toch al grote hoeveelheid gegevens op stembiljet en stempaneel nog weer wordt uitgebreid, hetgeen de onoverzichtelijkheid eerder zou bevorderen. De Kiesraad meent dan ook deze maatregel bij de huidige regeling van de per kandidaat te vermelden gegevens niet te moeten aanbevelen.

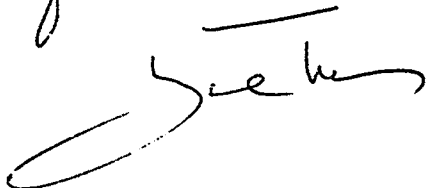
7. Samenvatting

Het voorgaande samenvattend is de Kiesraad van oordeel:

- a. dat er onvoldoende grond is om aan te nemen dat de bestaande regeling inzake vervolgkolommen ertoe leidt dat in betekenende mate stemmen worden uitgebracht op een andere partij dan door de kiezers is bedoeld;
- b. dat, mede door het gebruik van vervolgkolommen, de overzichtelijkheid van het stembiljet en het stempaneel van de stemmachine nadelig wordt beïnvloed;
- c. dat dit ertoe kan bijdragen dat op bovenaan vervolgkolommen geplaatste kandidaten met name bij het gebruik van stemmachines extra stemmen worden uitgebracht;
- d. dat er onvoldoende reden is om naar de preciese oorzaak van dit verschijnsel een nader onderzoek in te stellen;
- e. dat door de invoering van elektronisch gefaseerd stemmen het probleem van de onoverzichtelijkheid op de wat langere termijn kan worden opgelost;
- f. dat het op de korte termijn aanbeveling verdient enkele eenvoudig te realiseren praktische maatregelen te treffen, te weten het toepassen van steunkleuren voor kandidatenlijsten en een verbeterde aanduiding van kolommen als vervolgkolommen.

De Kiesraad,

 , voorzitter

 , secretaris

BIJLAGE

A. Eerste kandidaten van vervolgkolommen op stembiljetten

CDA/51 - Ramlal		
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		2367
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		1955
totaal	4322	
(waarvan 1063 in Amsterdam (stembiljetten) en 1560 in Den Haag (stembiljetten))		

PvdA/51 - De Jong		
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		1737
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		115
totaal	1852	
(waarvan 1121 in Amsterdam (stembiljetten))		

B. Eerste kandidaten van vervolgkolommen op stembiljetten

CDA/31 - Mulder geb. van Dam		
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		304
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		7115
totaal	7419	

CDA/56 - Timmerman geb. Buck		
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		82
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		5409
totaal	5491	

PvdA/31 - Lilipaly		
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		1556
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		7586
totaal	9142	

PvdA/56 - Van Hylckama Vlieg		
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		135
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		2728
totaal	2863	

VVD/31 - De Vries		
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		453
aantal stemmen in stembiljetgemeenten		8677
totaal	9130	